

Budapest, 1878.

7. szám.

Február 14.

Megjelenik minden csütörtökön. — Előfizetési ár: egész évre 4 frt, fél évre 2 frt, negyed évre 1 frt. — Hirdetések ára: 4 hasábos petit sor 8 kr. Az előfizetési pénzeket a Szent-István-Társulat igazgatóságához, a kéziratokat a lapszerkesztőséghez (Lövész-utca 11. sz.) kérjük küldeni.

A világegyház feje, **IX. PIUS** meghalt!

Villámsebességgel járta be e megdöbbentő hír a földkerekséget.

Nem volt váratlan, el voltunk reá készülve s mégis megdöbbentő, de nem azért, mintha az elárvult egyház jövőjén volna okunk aggódni — azt isteni alapítója gondolja — hanem azért, mert ama szeretett aggastyán lehelte ki az Ur kezeibe lelkét, kinek hosszú életéért gyermeki áhitattal imádkozott évek során át a keresztény katolikus világ.

Nem teljes erejében levő férfi kimultát siratjuk: egy törődött, csak nem kilencz évtizedet átélt aggastyánnak körünkől távozta fölött zokogunk.

Multja telve nagy eseményekkel, melyek közül nagy szelleme, Krisztus helytartójához méltó alakja magaslik ki. Osztozott az egyház szellemi fénykorában: osztozott üldöztetése- és szenvedéseiben. Midőn az egyháztörténet korszakot alkotó eseményeit bámulók: az Ő tiarájáról koszoruzá azokat diessugár; midőn gyermekei közül sokan üldöztetve földönfutókká lettek: a fájdalomtól meg nem tört atya ajkairól nyertek vigaszt! Nagy volt Ő az egyház fénysugaraitól övezve: nagy, sőt tán még nagyobb a bilincsek között. Magasra csapkodtak a hullámok körül, a rettenhetlen körül, de a hullámok mind megtörve hulltak alá magasztos hitszilárd jelleme előtt. Ellenségei mind szeme láttára semmisültek meg ármányaikkal: végre a legnemesebb szív is utolsót dobant s lelke visszazállt Teremtőjéhez.

Most nem ország, nem nép: a világ, a nemzetek állják körül a ravatalt, melyen századunk legnagyobb alakja, a NAGY PÁPA pihen hosszú szenvedései után.

Lépjünk oda mi is, először mint katolikusok az ATYA, másodsor mint magyarok a BARÁT gyászravatalához...

Kettős a mi bánatunk: közös atyát veszítettünk benne és honunk hű barátját, kinek ajkaihoz látszott forni a »REGNUM MARIANUM.«

Köszöntsük a keresztény hit és remény magasztos szózatával Őt, kit életében annyira szerettünk:

»HAVE PIA ANIMA
AD VITAM VENTURI SAECULI!«

A lehullott csillag.

IX. Pius pápa meghalt!

A Crux de cruce kiszenvedett; megmérte fájdalomnak folyamát az, kit képviselt a földön; fölhívta az égi trónra, az üdvözültek királyi trónjára s vele letűnt a század legragyogóbb, legfényesebb csillaga a földön. A keresztény katolikus világ, az üdvözítő igaz egyház elveszté látható fejét. Most már csak a láthatlan kormányoz.

Ha volt igazságszeretet fejedelem szívében, tekintetet nem ismerő, ha volt meggyőződés, mely alkuba nem bocsátkozott, ha volt erény, mely napként szórta szét meleg sugarait, ha volt becsület szilárd, ha volt elv, mely martyrokat terem, — mindez Piusé volt, e szent aggastyáné, kit a Gondviselés a jelen század ropant hullámszárai közepette odahelyezett az egyház sajkájára, hogy vezesse, kormányozza azt, hogy előkészítse az igazság győzelmének hajnalát, hogy a romlott korban mint élő, tiszta kovász jelezze azon hitet, azon meggyőződést, mely nem változott s nem változik soha.

Mert még a legelfogultabb ellen sem tagadhatja meg, hogy IX. Pius volt a jelen század legnemesb, legdicsőbb alakja. Esménye volt a jelenkor vértanúságának. Rab volt a hitért. A borús égen egyedül ragyogott s a késő század bámulattal fog egykor visszatekinteni emlékére, mint mely akkor világított, midőn az emberiség az önzés és aljas romlottság vak homályába süllyedett, midőn erőszak ülte diadaltörát s az elme, a büszke ész dicsőségét találta a sárban. Ott ragyogott évtizedeken át, mint egy regeszzerű tünemény, meghazudtolása a hagyománynak, mely éveit előre megszámtá, mint problémája a politikának, melynek útjában állt, mint egy félelmes rejtély, mely előtt a világ hatalmasai öntudataikban megremegtek.

Isten akara, hogy századunk e fénylő, egyetlen csillaga lehulljon!

Ő tudja, — miért!

IX. Pius hármaskoront viselt.

Egyet a hitért, melynek csilhatlan öre volt, egyet az erkölcsért, mely szent és dicső példájában nyilvánult, egyet meggyőződéséért, melyért kiszenvedett.

Mindahárom töviskorona volt.

O az a legenda-király, ki szenvedésében egy második Golgothát járt meg.

Pedig szerette az emberiséget, mint senki e világ fejedelméi között. Élete egy áldozat volt a társadalomért, szívének minden verése egy könyörgés volt a népek Urához azokért, kik őt üldözték. A kereszt tövében állt, s ott halt meg. Halála egy vértanué, egy hősé, egy igazé.

Ő volt azon bibliai férfiú, kiben nem volt ármány soha. Élete, viszontagságai maga a század történelme. Egyetlen, kinek bűnét nem ismerte a kor, mert nem vala; egyetlen a legműveltebbnek hazudott korban, ki panasztalan hunyá le szeméit azok iránt, kik halálát sietteték, kinek ajkai a végső elhagyottságban sem fordultak üldözői ellen, ki tiszta és szent bocsánattal lehellé ki lelkét.

IX. Pius most már a történelemé. Életében sokat beszéltek róla, de holta után még többet beszélendnek.

S most jő a kérdés, ki jön utána.

Aki utána jő, annak neve ez:

Lumen de caelo!

Hiszszük az Istent, hogy az lesz!

Maszlaghy Ferencz.

IX. Pius.

A katolika egyház feje, IX. Pius pápa, a század legdicsőbb alakja, legnagyobb férfiú, kiben mindazon erények és magasztos tulajdonok, melyek az embert Isten előtt kedvelték, az emberek előtt nagygyá, bámultá, tisztelté és szeretetté teszik, a legnemesebb értelemben, a legtisztább tökélyben összpontosulva voltak, — a ravatalon fekszik. Nemes, nagy lelkét századá a Teremtőnek.

Bármennyire el lehattunk is reá készülve, hogy őt, ki annyit szenvedett, el fogjuk veszteni, a halál híre még is meglepett megdöbbenett. Megdöbbenett annyival inkább, mert egészen váratlanul jött, hiszen meg csak két nappal halála előtt kihallgatásokat adott s e hó 2-án a gyertyaszentelői szertartásokban mind végig részt vett. A pápa állapota 7-én reggeli 4 órakor fordult hirtelen rosszra. Rögtön hívták Ceccarelli udvari orvost, ki a veszélyt fölismerve, a pápa másik két orvosát is abeteg ágyához hívatta. A pápa a halotti szentségeket kérte. Reggeli 8 $\frac{1}{2}$ óra körül Billio bíbornok megáldoztatta, s délben reá ádta az utolsó kenetet. Lelke délutáni 5 óra 45 perczkor költözött el.

IX. Pius Ancona tartomány egy városában, Sinigagliában, a hajdani Sena galliában, 1792. május 13-ikán született. A szent keresztységben János Mária nevet nyert. Atyja Mastai Ferretti Jeromos gróf, Sinigaglia polgármestere, anyja Solazzi Katalin volt. A Mastai-család a tizenhetedik század vége felé lett gróffá, elismerésül számos és fényes szolgálatiért és érdemeiért. A Ferretti nevet egy házasság folytán vették föl a családi névhez.

János Mária gyermekéveit a családnál töltötte, mely őt jámbor és vallásos nevelésben részesítette. Számos jellemvonás ismeretes a szivjóságról és mély vallásosságról, mely őt már gyermekkorában kitüntette. Midőn VI. Pius pápa fogoly lett, családjával könyek között s áhitatosan imádkozott Istenhez, hogy szüntesse meg Krisztus helytartójának ellenségeitől szenvedett üldöztetéseit. Akkor még nem is sejtette, hogy egykoron ő is fogoly lesz, s a katolikus világnak IX. Piusért is hasonló körülmények között könyörögnie kellend.

Tizenkét éves korában a volterrai collegiumba ment, hol szelidsége, engedelmissége, mély vallásossága és nagy tanulási buzgalma által tünt ki. Hat év múlva. bevégezvén tanulmányait, visszament a családi tüzehelyhez. Háborus idők jártak. A fiatal

Mastai katonai pályára akart lépni, de ugyanakkor benső hivatása más felé is vonzotta. E hivatás erős volt, elhatározta, hogy pappá lesz s Istennek fogja magát szentelni. Egy borzasztó betegség, mely az ifjun kitört, legyőzhetlen akadályt látszott gördíteni az egyházi rendbe való belépése elé. Mindazáltal el ment Rómába, hogy megkezdje theologiai tanulmányait, s VII. Pius pápa bátorításaiban, kihez családja rokoni viszonyban állott, hatalmas támaszt nyert szent elhatározásának kivitelére. A fiatal Mastai nem esett kétségbe; imádkozott, könyörgött, a szerencsétlenek megvigasztalójának, a szent Szűznek közbenjárásáért esedezett, s a nehézkör, melyben szenvedett, csodálatosan megszűnt. Fölszenteltetett s 1819. ápril 11-dikén tartá első szent miséjét a *Tata Giovanni* szegény árváinak körében. Mastai abbé papi pályájának első hét évét a *Tata Giovanni* árvaintézetben töltötte, mint annak igazgatója.

A pápai kormány 1823-ban mgr Muzit Chilibe küldte az egyházi ügyek rendezésére, s VII. Pius pápa Mastai abbé oldalához rendelte mint uditorét. Ez utjában sok mindenféle viszontagságon ment keresztül, s utazása nem volt egyéb mint hosszú megpróbáltatás, nélkülözések és szenvedések hosszú sora. Nyolcz hónap mulva érhetek csak rendeltetésök helyére. A missió eredménytelen maradt, de Mastai annyi egyházi jártasságot, oly tapintatot és oly böles ítéletet tanúsított, hogy XII. Leo pápa őt praelatussá nevezte ki. VII. Pius már előbb adományozta neki a *Santa Maria in via Lata* kanonokságot. Majd a szent Mihályról nevezett (*San Michele a Ripa Grande*) híres szegény- és kórház-igazgató bizottságának elnökévé lett és mgr Mastai époly örömmel viselte e tisztet, mint amily igazi és őszinte szeretettel környezték és áldották őt ezen intézet szegényei és betegei. Itt 22 havi működése alatt annyira kitüntette magát, hogy XII. Leo pápa 1827. május 21-dikén kinevezte őt spoletói érsekké. Junius 3-án, pünkösd napján consecráltatott Castiglioni bibornok által, ki utóbb VIII. Pius pápa lett. Első tette volt, még mielőtt érseki székét elfoglalta volna, hogy megkereste a spoletói hatóságokat, hogy azon pénzt, melyet ünnepélyes fogadására szántak, fordítsák alalmazásra. Rendkívüli jótékony-ság, igazi apostoli kormányzat hívei közszeretétét szerék meg neki. Midőn Spoletóba mint érsek bevonult, nemes ifjak kifogták hintájából a lovakat, s maguk huzták, mialatt a harangok zúgtak.

Öt évig volt spoletói érsek. Az 1831. forradalom egyházmegyéje híveinek egy részét is magával ragadta. Az osztrákok megjelentek, hogy elnyomják a forradalmat, egy dandár Spoletó kapui előtt állt s borzasztó repressáliákra készült. Mastai nem látva a veszélyt, mely őt fenyegette, csupán híveire gondolt, palotájából távozva a város kapui elé ment s mint egy új Nagy-Leo szelid ékesszólásával lefegyverezte az osztrák tábornok haragját. »Mamgamra vállalom, mondá a tábornoknak, hogy le fogom a lázadókat fegyverezni, s nem lesz szigorra szükség.« S csakugyan sikerült a lázadást szeretettel lecsillapítania.

Az osztrákok eltávoztak, de az igazságszolgáltatásnak szigorú számadása volt a vétkesekkel. Egy római magasállású rendőrhivatalnok jött Spoletóba, s összeállította a főbűnösök névsorát s megmutatta az érseknek. Mastai szíve vérzett, midőn arra gondolt, mily szigorú büntetés vár annyi szerencsétlen eltévedtre, s pár perczig hallgatván, kezeiben összeszorította a proscríbált névsorát, azután mintegy hirtelen sugallatnak engedve, így szólt a hivatalnokhoz: »Barátom, ha a farkas meg akarja enni a juhokat, ne értesitse szándékairól előre a pásztort.« S e szavakra a névsort a tűzbe dobta. A pápa ezért megfeddte az érseket; de a spoletói összeesküvők majdnem mind meg voltak mentve az érsek ezen cselekedete által.

1832. vége felé XVI. Gergely pápa Mastait áttette Imolába, hol számos közintézetet alapított, példás főpásztori tevékenységet fejtett ki s jótékony-sága nem ismert határt. A pápa az imolai püspök érseket, számos érdemeinek elismerésül az 1840. december 14-ki consistoriumban kinevezte bibornokká.

Tizennégy éve ült már Mastai bibornok az imolai püspöki székben, midőn XVI. Gergely pápa meghalt. A pápaválasztásra ő is Rómába sietett. Ezen utjában történt, hogy Fessembronban egy fehér galamb repült hintájára. A lakosok, kik az érsek megérkezésekor oda sereglettek, hogy lássák őt, amint a fehér galambot a hintó födelén megpillantották, fölkiáltottak: »Evviva! Evviva! Ime az új pápa!«

A conclave június 14-ikén este ült egybe a Quirinalban. A közvélemény azt hitte, hogy más nem lehet pápává mint Lambruschini bibornok. Egyetlen komoly vetélytársa Gizzi bibornok látszott lenni, kit forlii legatiója tett népszerűvé. Az első szavazás június 15-én reggeli 9 órakor kezdődött. 50 bibornok volt együtt. A canonszerű majoritáshoz 34 szavazat volt szükséges vagyis a jelenlevő választók kétharmadrész szavazata. A szavazatok megolvasásánál Lambruschini neve tizenöt-ször fordult elő, a Mastaié tizenhárom-szor. Az esteli választásnál Mastainak 17 szavazata volt, Lambruschinének már csak 13. Másnap 16-án reggel volt a harmadik szavazás. Akkor már Mastai 27 szavazatot kapott, Lambruschini csak 11-et. 16-án este volt a negyedik szavazás. Mastai volt a három scrutator egyike; neki kellett a szavazati czédulákra irt neveket fölolvassnia; a magát tizenhatszerez egymásután olvasta, midőn a tizennyolczadik czédulán nevét újra megpillantotta, szemei megteltek könnyekkel, szava reszketni kezdett s kérte, hogy olvassassák mással a szavazatokat. A szent collegium a kérésbe nem egyezhetett, mert ez megsemmisítette volna a választást, de a bibornokok megengedték neki, hogy pihenje ki magát. Kis idő mulva Mastai folytata a nevek olvasását, s reá 36 szavazat esett. Az imolai bibornok érsek-püspök két szavazattal többet kapott, mint amennyit a canoni törvények előírtak. Az új pápa Pius nevet vett fel VII. Pius emlékére, ki neki előde volt az imolai püspöki széken. A conclave, mely IX. Pius pápát választotta, 36 óráig tartott; szazadok óta ennél rövidebb tartamu conclave nem volt. Midőn másnap június 17-én reggeli 9 órakor a cardinal camerlengo a Quirinal erkélyéről kihirdette a népnek, hogy az új pápa megválasztott, a lelkesedés óriási volt. S amint IX. Pius szelid alakja megjelent az erkélyen, hogy áldását adja urbi et orbi, az összegyűlt néptömeg szünni nem akaró »Evviva Pio nono! kiáltással fogadta.«

Az új pápa a quirinali palotát választotta lakásul. Junius 21-ikén a vatikáni basilikába ment, hol megkoronáztatott.

Tekintsük röviden át IX. Pius pápaságának történetét, egyike ez az egyháztörténelem legnevezetesebb korszakainak.

IX. Pius pápa a legválságosabb korszakban lépett trónra Olaszországban forrongani kezdtek a kedélyek, az egységesítés eszméje kezdett kísértetni. A pápa egy bibornoki congregatióban közösen megállapította a követendő magatartást. Elhatározta, hogy népének megadja mindazon reformokat, melyek nem ellenkeznek az egyház törvényeivel. Egy hónap mulva trónra lépte után számos új politikai reformot léptetett életbe, a politikai foglyoknak amnestiát adott, nemzetőrség szervezését engedélyezte, majd alkotmányt adott államainak.

II. Ferdinánd és Károly Albert a nápolyi királyságban s Piemontban népeiknek képviseleti parlamentet adtak; a választásoknál a radicalis elemeknek sikerült a többséget maguknak biztosítani. Ekkor tört ki a forradalom Milanóban. A savoyai

ház proclamálta Olaszország egységének szükségét, háborút üzent Auszriának s fegyverre szólította az olaszokat. A pápa intette az olaszokat, a maga részéről kijelentette, hogy ő nem fog résztvenni egy katolikus hatalom elleni háborúban, mely őt nem provokálta. Hasztalanul hozta javaslatba, hogy az egység helyett az olasz fejedelmek szövetséget képezzenek a politikai függetlenség biztosítására. Mindez nem használt. A forradalom átcsapott a pápai állam területére is. 1848. november 15-ikén Pellegrino Rossi gróf minisztert, midőn a parlamentbe ment, meggyilkolták s másnap ostromolni kezdték a Quirinalt. IX. Pius november 24-én kénytelen volt éjnek idején menekülni Rómából s Gaetába ment, hol egy szerény vendéglőbe szállt s egy levélben tudatta Ferdinánd nápolyi királyal, hogy menhelyet keres államaiban. A király rögtön üdvözlésére ment Gaetába. A pápa egy évig maradt ott.

Ezalatt Rómában a forradalom folytatta garázdálkodását. 1849. február 8-dikán éjjel kikiáltották, hogy a pápaság világi hatalma megszűnt s a pápai államok köztársasággá lettek. A köztársaság élete csak 40 napig tartott. A katolikus hatalmaságok közbeléptek s elnyomták a forradalmat.

IX. Pius 1850. ápril 12-ikén ment vissza Rómába s szeretett népe lelkes evvívái között vonult be. A pápa még 1849. szept. 20-ikán amnestiát adott. Első gondjai közé tartozott a forradalom által ütött sebeket gyógyítani s ezek után ismét a bölcse reformoknak szentelte figyelmét. Az állami alaptörvényeket újra kihirdetette, az államtanácsot, a minisztertanácsot, a pénzügyi consultát újra visszaállította.

Bölcse garázdálkodással helyreállította a budgetben az egyensúlyt, törlesztette a köztársaság által kibocsátott papírpénzt. A hadsereg szervezése, Róma szépítése, a közmunkák, a kereskedelem, a szépművészetek, a földművelés, a népnevelés fejlesztése mind tárgyát képezték atyai gondosságának.

1850—1860-ig kiépítette a római vasúthálózatot, mely összeköttetésbe hozza a Középtengert az adriai-tengerrel s érintkezésbe teszi Rómát Toscanával és Nápolyal. A mezőgazdaság emelésére jutalmakat tűzött ki, az egyetemen külön tanszékeket állított föl, a Vigna Pia mezőgazdasági intézetet alapította s az adókat egyszerűsítette. A telekadó a pápai államokban egész Európában a legkisebb volt.

Uralkodása alatt a szép művészetek új lendületet nyertek: restauráltatta és szépítette a Vatikán loggiáit s számos nevezetesebb templomot. Nagy áldozatokat hozott a művészetekért, a keresztény régészetért s elnevezték a szépművészetek atyjának és pártfogójának.

Nagy gondot fordított államainak ipar-kereskedelmi viszonyaira, pósta- és kereskedelmi szerződéseket kötött több állammal, a vámtarifákat leszállította, az egyetemen a kereskedelmi jognak külön tanszéket állított stb. Államainak pénzügyi viszonyai a legrendezettebbek voltak.

Államainak közigazgatási gondjai legkevésbé sem akadályozták őt az egyház ügyeinek vezetésében. Pápaságának nagy tényei bizonyítani fogják a jövő századoknak az ő folytonos és ernyedetlen buzgalmát, bölcsességét és szilárd állhatatosságát az egyház ügyeinek vezetésében. Isten országának védelmében, megerősítésében és kiterjesztésében. Uralkodása alatt négyszer gyűjté maga köré a katolikus episcopatumot; 1854-ben, midőn a Bold. Szűz Szaplótelen fogantatásának dognája kihirdetett; 1862-ben a japáni vértanúk ünnepélyes szentté avatása alkalmával; 1867-ban az apostolok vértanúságának centenariuma; 1869-ben az egyetemes zsinaton, melyben a pápai tévmentesség dognája kimondott. A katolikus világ főpásztorainak ezen

nagyszerű gyülekezetei szilárdították meg még jobban azon bámulatos egységet, mely lehetővé teszi az egyháznak diadalmasan harcolni a világ minden részében a legperfidebb üldöztetések ellen. 1864. december 8-án bocsátotta ki a Syllabust, melyben kárhóztatja a káros főtévedéseket s veszedelmes politikai s társadalmi tanokat. A katolikus hierarchia helyre állítása Angliában, Németalföldön s legújában Skóthonban, számos újabb alapított katolikus congregatio megerősítése, 102 boldoggá és szentté avatási decretum; 188 új érsekség, püspökség, apostoli vicariatus felállítása; a tétítési szent missiók nagymérvű fejlesztése; Rómában több seminarium alapítása, a vallási congregatiók vezetése alatt álló tanintézetek és iskolák szaporítása, a számtalan encyclica, a világ minden részébe küldve, a pásztorok és hívek buzgalmának aczélozására, a veszélyek jelzésére s a tévelyek megzafolására; a consistoriumokban tartott nagyszerű és megható allocutiók; a fejedelmekhez intézett levelek, melyekben apostoli erélyvel figyelmezteti a katolikus egyház iránti köteleimre; ezek IX. Pius egyházi kormányzatának nagyszerű monumentumai, melyek az egyháztörténelemben nagy nevének fényes helyet biztosítanak.

Mindnyájunk előtt még élénk emlékezésben van, hogyan fosztattott meg a pápa a forradalom által államaitól. 1859-ben tört ki az osztrák-francia háború; Bolognában, Ravennában kiűtött a forradalom, Juliusban a piemonti sereg elfoglalta Bolognát, 1859-ki szeptemberben a piemonti országgyűlés Szardíniába kebelezte a Romagnát; a pápa 1860. márczius 26-án a »Cum catholica« brevében kiűtötte a szentszék megrablóit; 1860. szept. 19-én Castelfidardónál a tulnyomó ellenséges hadsereg megverte Lamoricieret, ki Anconába menekült, melyet tíz napi ostrom után átadni kényszerült; Anconától Bolognáig az egész terület elfoglaltatott, a pápai államoknak kétharmadrésze elbaltott. 1866. decemberben a francziák elvonultak Rómából. 1870-ben kitört a porosz-francia háború.

Viktor Emanuel hadai, felbízattatva s bátorítva Bismarck által, megrohanták Rómát s szeptember 20-dikán rövid ellenállás után elfoglalták. IX. Pius 1870. november 1-én kelt encyclicájában az invasio összes részeseit kiűtötte. Ezen idő óta a pápa nem távozott a Vatikánból; fogolynak tekintette magát s mint fogoly halt meg. Az olasz kormány által felajánlt évi civillistát visszautasította; az egyház kormányzatához szükséges költségeket a katolikusok szeret-álléireiből fedezte, kik a világ minden részéből szeretetteljes áldozatkészséggel küldték a Péterálléereket. A szent atya iránti fiúi szeretet és rendithetlen ragaszkodás megható és fényes tényekben nyilatkozott, különösen 1871-ben midőn pápaságának 25 éves jubilaumát s legkivált 1877-ben midőn püspökké szenteltetésének félszázados jubilaumát ülte meg. Soha ily ünnepélyt a világ nem látott. Róma alig fogadhatta be a világ minden részéből érkezett minden rendű és rangú híveket, küldöttségeket, zarándokokat. A pápát elhalmozták a kegyeletes szeretet és ragaszkodás minden jeleivel, drága, becses ajándékokat s nagy összegekre menő szeretetálléereket tettek le trónja számolyához.

Az utolsó hónapokban sokat betegeskedett s lábaja hosszabb időre ágyhoz szegezte. A mult hó vége felé reményt keltő javulásnak indult egészségi állapota, úgy hogy ismét fölkelhetett ágyából s a napot karszékében töltötte. E hó 7-dikén este lett rosszabbul. Gyöngé lázat érzett, hajnal felé a baj már veszélyessé lett s délután 5 óra 45 perczkor elhunyt.

Egy barátom sirján.

I.

(1859.)

A rókusi temetőben
Virágos sírhalmok között,
Domborul egy elhagyott sír,
Egy virág nyíl a fölött.

Senki meg nem látogatja,
Azt sem tudják, hogy ki sírja?
Csak én megyek hozzá olykor,
S leborulok fölé sírva.

Tán azért is ilyen puszta,
Azért nem nő virág rája.
Kégeti még tövében
Az én forró könnyem árja.

Csak én tudom, hogy ki volt ő,
E nemes szív, hogy mit rejtett?!
Mennyi drága gyöngy volt benne!
S im egy sír mindent elfed!

Oh, míg ő élt, addig én sem
Voltam ily elhagyott, árva.
Volt nekem is jó barátom,
Volt az én szívemnek párja.

Vele töltém napjaimat,
Estenkint együtt merengtünk,
Mikor csöndes holdvilágnál
A temető felé mentünk.

Ő mindig az életről szólt
S én áttértem a halálra;
Ő csak élni vágyott, engem
A sírhoz vont szívem vágya.

S im őt, aki élni vágyott,
A vad halál elragadta,
Azt a forró, érző szívet
Mindörökre elaltatta.

S én, ki halni vágytam, sírva
Borulok le sírhalmára,
S hogy mellette nem nyughatom,
Zápor könnyem hull reája!

II.

(1877.)

Évek mulva fölkerestem
Sirod' ismét, jó barátom!
Hervadozó koszorú sincs
Kettétörött keresztfádon!

De te nyugszol, nem háborgat
Az életnek ezer gondja.
Azt sem bánod, hogy felejtés
Borult csöndes sírhantodra.

Én nekem még tart az élet
Fáradalma és küzdelme,
S nem egy sebet vágott a harc
Homlokomra, kebelemre.]

De harczomban csüggedezni
Nem tudok már, — megyek bátran!
Isten lelke vezet, tudom,
Az életben és halálban.

S készen vagyok : akár tovább
Küzdeni az élet harczát,
Akár itten te melletted
Lelni szívem nyugodalmát!

Szulik József.

Massena András.

Történeti kép. *)

I.

Gyönyörű májusi nap volt; a kelő nap arany sugarai a hegyormok felett csillogó koszorút vontak, az ormokról alább szállottak a völgybe, mintha kristályhullámok borítanak el a tág völgyet, melyben a kised Monzi városka — Nizzában — feküdt. Egész Monzi talpon volt. A nap kiszabott pályáján feltartóztatlanul tovább haladott, a lakosok erőteljes férfiai a téren álló csinos egyház körül sereglettek, innen csoportosan menendők a közel hegységen elterülő gyönyörű szőlők művelésére, a pásztorok szokásos lárma közt terelék nyájait a harmattól csillogó mezőre; a friss gazdaszonyok szolgálóikat szidták, ha netalán ezek a hajnalban végezni szokott munkájukat még el nem végezték volna.

— Fel! ezudar bitang — kiáltá Battista, signore Guiseppe Porella a monzii gazdák legjobbjának felügyelője, az istállóban még most is heverésző szolgájára s szavainak nagyobb hatást szerzendő korbácsával néhányat ütött az ekkor nyugtózkodni kezdő szolgálégényre — szólj van-e náladnál tunyább állat egész Monziban?.....

A szolgálégény a felelettel adós maradt, nagynehezen felvászorgott fekhelyéről, haját homlokáról félre simitá, s bámész tekintettel nézett a parancsoló felügyelőre, ki alig fékezhetette dühét a még előtte való napon szerzett mámorból ki nem józanodott szolga látásán; mert tudnunk kell, hogy András, a szolgálégény, egyike vala azon garázda fiataloknak, kik egy ünnep vagy vasárnapot sem élhettek anélkül, hogy a falu koreshalmában bortól felhevülve ütlegeket ne osztottak vagy ne kaptak volna, arezán — kék foltokban most is láthatók nyomai a tegnapi verekedésnek, de ő sem maradt adós emberének, kinek fejét több helyen behorpasztá.

— Indulj dolgod után, lánczhordta kölyke, mert különben újra hátadon éreztetem meg veled kezem suiyát!

*) Mutatvány a szerzőnek : »Történeti képek és elbeszélések« című sajtó alatt levő munkájából l.

— È bene! kiáltá a szolga, kinek eszét némi utóbormámor még most is körülhálózva tartá s hirtelen magához jönni nem engedé.

— È bene! te lajhár, még azt mondogd è bene! — s a korbács ismételve a levegőt hasítá, de csak a levegőt, mert az első suhintásnál András már az istállón kívül volt.

Szegény András!

András szép fiatal magas legény volt, karsu mint a pálma — ügyes, mint az evet s jó dolgos, ha épen kedve kerekedett a munkára. Se apja, se anyja, se rokona, se kedvese nem levén, mint mondani szokás márról holnapra élt, mint sok más ember, — egész vagyona néhány darab öltönyből s egy törből állott. Senki se szereté őt, mondhatnók inkább mindenki félt tőle; a helybeli sebészt kivéve, ki saját hasznát tartván szem előtt keveset törődött Andrásnak erkölcsiség elleni viseletével, hiszen András verekedési maniója valódi jövedelemforrással szolgált neki, de háládatos is volt. Iránta; vazárnaponkint néhány scudi rendszeren András zsebébe vándorolt, melyeket azután este a csapásokban adójuk egészségére azonnal elkölte, másnapra veszekedésének újabb áldozatait a sebésznek küldvén. Tudta, érezte ő maga is jobb óráiban, hogy árvasága, elhagyatottsága viszi őt sokszor oly tettekre, melyeket szelid vezető kéz mellett soha elkövetni nem lett volna képes.

Szegény árva András!

II.

Történt, hogy az előbbi fejezetben elmondott esemény után néhány nappal a szép 18 éves, karsu természetű Mária, a gazda leánya s a nevezett felügyelő jegyese, épen akkor ment a kutra vizet meríteni, mikor András a szolgállegény szintén a kut körül foglalkozék. András, kinek szíve már régtől szerelemre gyuladt volt a barna leány iránt s szívében nem egyszer elátkozá a felügyelőt, irigyelvén tőle a szép jegyest, meg nem állhatá, hogy ez alkoholmal hirtelen esókot ne nyomjon a leány piros arcájára. Mária felsikoltott a merény következtében s mire András körül nézhette volna magát már hátán érzé Battista fonott korbácsát. Lehet, ha merénye miatt zárt helyen megfenyítették, fel sem veszi a büntetést, mint már többször sem vevé fel az ütlegeket, de bálványozottja előtt e korbácsütések ugyanannyi kigyómarás volt szívére, honnan minden vére hirtelen arczába szökkent, nem fékezhető indulattal a felügyelőre veté magát, azt megragadja s a földre teríti, midőn hosszabb tusakodás után a felügyelő már már fölébe kerekednék, kebléből kést vesz elő s azzal Battista oldalán mély szurást tőn, de már ekkor a leány s a felügyelő segélylarmájára összefutott a többi cselédség s a szomszédok is, kik a dühöngőt körülfogván megkötözték, megverék s az éjjelre az istállóba zárták, másnap Nizzába bekiséréndők s a törvényhatóság kezébe kiszolgáltatandók. — Az ilyképen ártalmatlanná lett szolgállegény mindenféle boszantások- s csufolódásoknak célpontul szolgált a városka legényeinek, főkép azoknak, kikkel néha napján a koesmai verekedések alkalmával nem épen a legszelidebben érezteté ökleinek sulyát.

— Te zsvány, hitvány esókrabló, végre kelep-czébe kerültél — kiálták feléje a város legényei — de el is veszed méltó jutalmadat, — majd az akasztófa alatt, avagy a gályarabságban fitogtadhatod czentul erődöt.

A nap eközben lehanyatlott, végső sugarai mintegy megaranyozták a kisdud várost körül övedző hegyek tetejét, s széles piros tányérja lángba borítá nyugaton fel-fel tűnő bárány felhőket. Az est beálltával Monzi lakói nyugalomra tértek erőt gyűjtendők a jövő napi munkának teljesítésére az enyhitő álom karjai közt; minden elcsendesült, mindenki aludt, csak két lény virrasztott még a már éjfél felé huzódó éjszakán; egyiket lelkismerete, sötét jövőjének átgondolása, másikat a könyör, a részvét tartá ébren; — e két lény András a szolgállegény és a szép Mária, a gazda leánya volt, kinek szelid arcán boru terült el, egyébkor szikrázó szemei most könnyekkel teltek meg, fel-fel akart kelni nyughelyéről, de mindannyiszor arra visszaesett, mintha valami titkos erő nem engedte volna felkelnie; meglátszott rajta, hogy küzd magával, hogy szándéka valami tervet végrehajtani, de nincs elég ereje, elég bátorsága annak kivitelére, végre legyőzvé félelmét felugrik ágyából, magára hányja öltönyeit, kiesiet az udvarra s lépteit egyenesen azon istálló felé irányozá, melyben András zárva tartatott. — A gondolat nyomasztólag hatott a szegény leány jó szívére, hogy akaratlanul mondhatnók ártatlanul, ő volt oka András borzasztó helyzetének, ki minden hibái daczára derék, használható férfiu vala. Belépvé az istállóba bő köpenye alól előhuzta a magával hozott lámpát, s szánakozva tekintett a megkötözött, magába szállt szolgállegényre, kinek ugyan halvány arca a lámpa kétes világánál még halványabbnak tetszett, s ki maga részéről meglepetve s mintegy felsőbb lény iránt viseltető tisztelettel tekintett a remegő lányra.

— András, szóla a leány, rosszul eselekedted ezt, hevesseged kárhozatod leve, tudod mi sors vár reád? Battista veszélyesen megsebesült s engem, ki soha sem bántottalak, talán vőlegényemtől fosztottál meg. — Hanem én megbocsátottam neked, fel akarom oldani kötelekeidet s szabaddá teszek, de meg kell esküdnöd az Istenanya szent nevére, hogy soha többé e vidékre vissza nem térsz, hogy talán az ártatlanokon boszut állj. András! jobbitsd meg magad kérlek, kényszerítlek az élő Isten szent nevében, jobbitsd meg magad, ne hogy egykor okom legyen e tettemet megbánni s téged az elítéltek sorában kivégeztetni kelljen látnom.

A lány ezután szétvágta a köteleket, melyek András kezein véres nyomokat hagytak maguk után. — A fiatal lány fenséges alakja magasztosan hatott a szegény árvára, mintegy tulvilági lény állott a madonna arcu hölgy a büzös előtt, kebléből e jelenetkor minden egyéb szenvedély kihalt, csak a tiszta nemes szerelem sugára ragyogott onnan; szeméből bocsánatot kérő fény sugárzott, arczai lángoltak amint ajkai e szavakat rebegték: — Bocssás meg Mária, szerettelek fiatal keblem egész hevével, a halált magát örömost szenvedtem volna el jólétdért. Soha sem számítottam viszonzerelmedre. Soha, de soha sem mertem nyilatkozni, magam előtt is alig akartam megvallani irántadi

szenvédelyemet. — Élj boldogul Mária! az idő halad! élj boldogul örökre! soha nem fogsz látni engem e vidéken. A harez zaja magamat is tovább fog sodorni; lehet, hogy a katonai pályán szerencsét teendek, van erőm jóvá tenni előbbi hibámat, s akkor te leendettél mentő angyalom. Ha pedig a csatatéren talál a halál, utolsó sohajtásom legyen a te neved — Mária!

A legény arca kipirult, s e pillanatban valóban szépnak lehetne őt mondani. — Mária jó szive majdnem megrepedt a fájdalomérzés miatt, melyet a legény soha nem gyanított szerelmének szerencsétlen vallomása okozott keblében.

— Vigasztalódjál, jó barátom, Isten akarta ezt így, bizzál benne, ő bizonynyal segíteni fog rajtad, ha gyermeki odaengedéssel megnyugszol böles végzetén, fogadd jobbot a teljes kiengesztelődés jeléül, s áldásom kíséren minden lépteden. Vedd e csekélyke pénzösszeget, takarékoságom gyümölcsét, nem mint ajándékot, hanem mint tartozást kárpótlásul azon szenvedésekért, melyeket neked okoztam.

A fiatal legény oly érzékenységgel, melyet senki e vad kebelben nem keresett volna, lábaihoz vetette magát a leánynak, megragadta kezét, s könnyeivel, csókjaival borítá el azt.

— Élj boldogul Mária, életem megmentője, Isten áldása legyen veled!

Hirtelen elrohant.

Éjfél elmúlt. A feltűnő félhold egy emberre veté világát, ki a hegyeken átvezető gyalog ösvényen nagy sebesen haladott, meg-megállva haladtában s a kised városra vetvén tekintését. — Mária jól ki veheté, mint terjeszté ki karjait ez ember a város felé, mintha át akarná ölelni azt; mint esett térdre és az égből kért áldást az elhagyottra — — azután hirtelen eltűnt az erdőben. — Mária szívét összeszorulni érzé, egész testében remegett, s mint ki bünt követ el, félve lépett kised szobájába, s könnyezve ágyára veté magát.

III.

Másnap hajnal hasadtakor volt lótásfutás Monziban, az emberek az istálló előtt csoportosultak, mely börtönül szolgált Andrásnak a szolgálégénynek, el nem tudván gondolni, miként menekült meg a csókrabló börtönéből, melynek ajtaja kívülről zárva talátatott és belülről sehol nyílás nem vala látható. Sokan már a gonosz lelkekkeli czimboráskodással is kezdték vádolni Andrást, de senkinek sem jutott eszébe az okot keresni; legtöbben pedig abban nyugódtak meg: hogy előbb-utóbb majd hurokra kerül s az igazság büntető kezét el nem kerülendí, az emberek lassankint elszéledtek, s néhány nap mulva senki sem beszélt többé a történetekről. Battista is felgyógyult. Boldog férje lön Máriaának, apósa gazdaságát átvevé s Monzi első gazdáinak egyike vala. Andrásnak megbocsátott, s nejeének kérése következtében soha sem tón róla említést; mint boldog családapa gyermekei körében szerencsés napokat élt.

András felől bizonyosat senki sem tudott mondani; némelyek ugyan tudni akarták, miként a sardiniai vadász-ezrednél mint bátor katona hirt s nevet vivott ki magának s a háborus időkben tisztségig emelkedett;

sokan azonban tagadák e hirt, csak Mária hitt annak s örült szívében, hogy András megtartá neki adott szavát, s becsületes emberré vált.

IV.

Sok év folyt le azóta, hogy András Monzit elhagyta, elbeszélésünk személyei is nagyban megváltoztak. Mária özvegygyé lett, legöregebb mintegy 20—22 éves fia vitte helyette a gazdaságot, mely bizony sok nehézséggel járt ama korban. A háboru furiája már több év óta iszonyuan dühöngött mindenfelé Európábae, Monzi is érezé az idők mostoha járását — nem egy hadsereg táborozott szomszédságában. Most is a francziák egyik hadosztálya tábort ütött mezőin ellenállandó az osztrákok előnyomulásának.

Szép májusi nap volt, mint elbeszélésünk elején, a lenyugvó nap sugarai a francia tábor sátorain törtek meg, — a táborban néhányan készületeket tettek egy fiatal egyén agyonlövetéséhez, kit mint kémet néhány óra előtt fogtak el, a fiatal ember váltig bizonyította, hogy ártatlan, hogy csak anyja után a földekre ment, melyek az osztrákok által elfoglalt állomás közelében esnek — hiába! háborus világban egy ember életével nem sokat törődnek; a haditanács nem adott hitelt szavainak s halálra ítélte őt. — Egyszerre zaj keletkezik a fogoly körül, — egy öreg nő, ki mint örült fut a vidám hadfiak között — szünetlen kiáltással tölté be a levegőt.

— Fiam, hol vagy kedves, szeretett fiam?! — fiamat adjátok vissza ti hóhérok, ti vérszopó tigrisek, — hiszen ő ártatlan, ártatlanul kiontott vére boszút kiáltand fejetekre, gyilkosaira!

A katonák először nem is hallgattak az örültnek hitt nő kifakadásaira, utóbb kemény szidalmazásai miatt durva bántalmakkal kezdék illetni őt. A nő iszonyu lármát ütött, a katonák annál inkább bántalmazták, már-már végsőre látták magukat kényszerítve, mikor a tábornok közeledte a csendet ismét helyreállítja.

— Mi történik itt? — kérdezé komolyan a körülállóktól.

— Tábornok ur! — felelé a végreható tiszt — ez az asszony a hadi törvények ellen vétett, erőszakkal a táborba jött, fiának állítja az elfogott és halálra ítélt kémet, s a végrehajtást akarja akadályoztatni.

A tábornok közelebb lépett a nőhöz, ki midőn a tábornok arcát meglátta sikoltva földre rogyott. A tábornok arcvonalásai is egészen átváltoztak — — a nőben Máriaára ismert.

— Mária, életem megmentője! miként jutottál e helyre?!

— Kegyelem, kegyelem fiannak — ő ártatlan. Hogy a tábornok, ki nem volt más, mint a történelmi hős Massena András, Mária fiának rögtön megkegyelmezett, úgy hiszem, fölösleges említenem, sőt sátorában örömnepélyt rendezett e nap emlékére, mely alkalommal maga beszélt el a hadsereg tisztjeinek az általunk előadott eredményt.

— Urak! — itt e nőben éltem megmentőjét látják

önök, akarom, hogy mint anyámat tisztelje őt mindenki.

Mária boldog volt; tette, melyet félve, remegve követett el egykor, jó gyümölcsöket termett. — Mikor a táborból haza ment, Massena András pénzzel telt tárczát adott kezébe e szavakkal:

— Fogadd e csekély pénzösszeget nem mint ajándékot, hanem mint régi tartozásomat.

Massena András hálás tud lenni minden jó tettért. Mária husz scudija, husz ezer frankot jövedelmezett.

Kürcz Antal.

TÁRCZA.

Breton vadászat.

Mult hónapokban nagy jayveszélés járta be a francia vörös párti lapokat. A hiterős Bretagne közlönye, a bresti »L'Océan« kis költeménykét hozott ő s breton nyelven (»La vieille Louÿe«), mely így kezdődik:

»Ar fuzuil bar ar skoaz potret

Buan, buan d' an chasse!»

Agg farkas képében a vörös forradalmat riasztgatja s az ujra fenekedő szörny ellen szellemi harcra hívja a pápai zuávok hős hazáját. — A felzaklatott farkas csecsemői, a forradalmi lapok, azonnal rákezdék az üvöltő hangversenyt, sőt még a sajtótörvény cikkeit is e 24 szóc s ka ellen fordíták. — Ime a farkas és bárány meséje új kiadásban! Pedig! ép ezen farkas lapok szeretik árulkodó denunciációkról vádolni a hon- s hitvédő lapokat, ha ezek a báránybőrbe bujt izgatók kilyukadt karmaira hívják fel a kormány s közönség figyelmét! »Csak rajta! kiált fel egy lelkes kath. író, Louis de Saint-Leu — tömörüljünk és puská nélkül is bátran vadászhatunk a vén farkasra!« Közöljük ez erős színezetű allegóriát, amennyire birtuk, hű fordításban, mint következik:

A vén farkas.

Allegoria.

Puskára Breton! billentsd a ravaszt!
Haj rája! tetőre, tetőre!
Vén farkas üget ott, zörg a haraszt,
Üzöbe, nyomába, előre!

Nézd, mint vigyorog, mi szükülve forog,
Csattog dühösen vad agyarja;
Uj vért szimatol, habot ejt a torok,
Nyájunkat ez öldösi, marja.
De főcsemegéje az emberi szív,
Csak erre liheg, hadat ellene vív —
Puskára Breton! Billentsd a ravaszt!
Vén farkas üget ott, zörg a haraszt.

Hajh! ekkor e vad, száz vérpad alatt
Fészket raka, nyalva a honvért,
Minden nap elébe gurult a falat
S ő hívza kísérte a hóhért —
Most szomjazik ujra, — nyelve kilóg,

S órkarmai közt már reng a gyilok.
Puskára Breton! billentsd a ravaszt!
Vén farkas üget, itt zörg a haraszt!

Kérded, ki ez ordas? a forradalom!
Hitünk re meresztgeti körmét,
Istenre szökik fel a durva barom:
Hogy trónja alatta letörmék —
Nem, nem!! e hit él s szent trónja fenáll
Farkas te ledölsz diadalmainál!
Hát harcra Breton! a kereszt s hiterőd
Leszegzi a gatz, a vérkeverőt!

Rosty Kálmán S. J.

RÖVID HIREK.

— Legfelsőbb adományok. A király ő Felsege a tolnai r. kath. iskola és paplak javítási költségeire 100 forintot; Teplicz község jégkárosult lakosának segélyezésére 200 forintot adományozott magánpénztárából.

— A fő magasságu bibornok herczeg-primás ő eminentiája f. hó 9-ikén elutazott Rómába, hogy résztvegyen a conlaveban. Kiséretében vannak Szántóffy Antal kanonok és Maszlaghy Ferencz primási szertartó.

— Simor János bibornok herczeg-primás ő emja a pozsonyi koronázási dom ujtási munkálatainak folytatására tizezer forintot adományozott. Ezen nagylelkű adomány a munkálatokat jelentékenyen előbbre viendi s befejezésökhez segitendi.

— Ifj. Zichy Ferencz nagyváradi egyházmegyei áldozár Rómába ment, hogy az egyházi akademiába lépjen, hol előkelő fiatal áldozárok diplomatiai és jogi pályára képeztetnek.

— A budavári Mátyás-templom föltára alatti sirboltban levő csontvázakat, melyek közt van a III. Béla királyé és nejeé is, a templomuajtási munkálatok következtében áthelyezték a Zichy-kápolnába. Ha az ujtási munkálatokkal elkészülnek, az ismert nevezetesebb személyek csontjait visszahelyezik a föltár alá, a többit pedig kiviszik a köztemetőbe.

— A történelmi társulat mult csütörtöki ülésén Orbán Balázs értekezett a székely ipar történetéről s kimutatta hogy az ipar és bányászat a székelyeknél hajdan virágzóbb volt mint most. Dr. Marczali Henrik az 1790-ki magyar-porosz viszonyokról tartott fölolvasást. A porosz király a magyar nemzet forrongását fel akarta használni s önállóvá tenni Magyarországot. Tervben volt Károly Ágost weimari herczeget tenni Magyarország királyává. Az egész azonban dugába dőlt, midőn II. József meghalt. Hunfalvy Pál a »Rumuny történetirásról« tartott felolvasásában Sinkay György erdélyi származásu történet-író munkáját, melyben Oláhországot trajáni Dáciának s a rumuny nyelvet latinnak mondá, éles szatírával bonczolgatta. — A társulat tagjai ujabban ötvennel szaporodtak. Balassa Bálint költeményei, mint a titkár jelenté, már sajtó alatt vannak.

— Kürcz Antal fögymnasiumi tanár, kitől lapunk mai számában egy beszélyt közlünk, egy füzetben összegyűjtve »Történeti képek és elbeszélések« czim alatt sajtó alá adta beszélyeit. A munkára előfizethetni szerzőnél, vagy Kocsi Sándor nyomdájában (Budapest, országut Luby-ház) 1 forintjával. Ajánljuk tisztelt olvasóink becses figyelmébe.

Folytatás a mellékleten.

